Це все було просто до дрібниць: і я, і заспаний ранок, і сивий степ. Я пам’ятаю хороше тільки ранок: заплаканий у росах, молодий і трохи засоромлений сонцем, що смутне купалося у стрижні.

— Ну, ну… вже й цілуватися лізе!

Кажу це до сонця, бо воно безцеремонно грається волосинками на моїй нозі, любовно оглядає забрьохану колошу на штанях і сміється з мене крильцями бджіл: "Дізік, дізік…"

— Дізік?!

Я починаю сердитися, бо що таке "дізік"? Дізік — страшне для мене слово, бо воно нагадує мені про дійсність — раз, а друге — в нашій революційній термінології це дезертир, а я, товариші, саме до них і належав!

Маєте: "Коли, — думаю, — сонце починає шукати дезертирів — до села не піду, небезпечно (такий наш звичай дезертирський), а просто собі левадами, благо ще неділя сьогодні — сплять, в жита".

Так і постановив: левади манять мене зрадливо вербами, городи пахнуть полином, м’ятою, але мій вірний товариш — жита.

Ляжу в долині, де тліє під сонцем Гордина могила, а переді мною стовповий шлях, Гнилище, Чорносливка, далі…

— В жита!

…Одкрасувались — наливаються, через тиждень-другий — копи, а зараз догоряють; у мене почали дзвонити коси, серпи, а важкий колос схилявся до землі, але в цю хвилину старий чорногуз поважно пройшов

травою до болота, поклонився на всі чотири сторони, піймав необережну жабу і під глухий клекіт сполохав на ставищі дику качку...

— От дурна жаба, правда?

Це моє слово до японського одрізана, але після цього я рішуче встаю, підкочую колоші і сміюся до своїх ніг, а вони ж у мене міцні, рівні, сильні (волоссям обросли, а мені баба казала: то — сила); заглядаю у стрижень: там же до мене посміхаються сірі, гарні очі, розпатланий чуб горить на сонці та визирає ще дитяче обличчя Корнія Дізіка.

Показую йому кулака й ловлю зором слід чорногуза.

— Треба рушать! Поснідать би не вадило, а?

Але пригадую, що, коли в селі побачить солдат зелену сорочку, спокійно прицілюється з рушниці, наче в суху вербу, і вигукує, стріляючи з ляку: "Стой, ні с мєста!"

Правда, це буває дуже рідко, бо ми, дезертири, — народ бойовий, а ходимо обережно, особливо вечорами; засиніло — село наше, а ранок — жита обминаємо. Вирішив не снідать: хіба можна до служби Божої хоч рісочку до рота брати?!

...Коп’ях сіна підсмикав, підбив ногами (хай слід затреться), уважно оглянув свою "японочку" — засунув її за пасок штанів, картуз — на очі, а стежкою чорногуза — в жита.

Не пішов, а поплив... Бо мені не звикать до одноманітного ритму хлібів, і степ для мене знайомий, як і моя "японочка": хвилюється ранками, дзвонить хвилями в обіди, а вечорами, коли догоряють жита, лягає спать.

Іду знайомими стежками: широкий Розділ зустріне мене пшеницями, Темник привітає житами, а коло Гординої могили — крайкована синіми льонами плахта з вівса, ячменю і п’яних гречок.

Все так просто, ясно, і раптом:

— Чого це курить степовий шлях?

Лягаю. "Японка" косо дивиться на дорогу, мої нерви приймають пісні поля і, здається, починають підспівувати самі; десь над ухом б’ється крильцями джміль, гуде, розсотує нерви, і мені до болю хочеться піймати його і задавить…

Ще пильніше вдивляюся на закурену дорогу, "кавалерія, кавалерія", проноситься іскрою думка, гасне на синьому льону і твердо рішає: "Убити двох, трьох, а тоді що буде… Застрелиться".

Але мимоволі кладу за обніжок голову, засовую босі ноги в жито, випрямляюсь тілом і жду; мої нерви уже не співають, а тільки дзвонять тихо: "Дзінь, дзінь!.."

Думаю: "Копит горить під сонцем — багатий іде…"

За півгоней од мене, спиняючи риссю сивого коня, проїхав гнилищанський багач Дзюба, і жито передало його голосну, трохи чваньковиту розмову:

— Ого-го, брат! Житомирська губернія повна тепер ними, служить не хоче в комуні, а все льогкі хліба подавай!..

А другий на возі:

— Комісарами хотять бути.

— Комісарами?! Хай чортом буде! А то як ніч — з винтовкою до вікна йде: "Дайош!.."

Сіра смуга піску, білий копит коня, а за ними моє непереможне бажання вистрілити, але пам’ятаю наказ отамана Гострого: "Не вилазь і не стріляй". Дивлюся на жилавий деревій під обніжком, де лапками заплуталась і борсається у медовнику бджола, посміхаюся та лізу в густий льон.

— Хай буде й так…

Дзінь, Дзюба, дзінь… Це дзвонить степ на обід; мене од голоду починає ссати під ложечкою, і я, щоб заспокоїти його, мимоволі думаю про Дзюбу:

"Мабуть, добре поснідав? Подумаєш, герой який знайшовся: "Комісарами хотять бути"? А хоч би й комісарами?.. Ні, Гострому цього сказати не можна… Уб’є…"

Переді мною проходить житами тінь розстріляного на городі Дзюби комуніста Матвія Киянчука, і мені чогось до болю робиться сумно.

Дзінь…

Я на бочкє сижу,

Под бочкою качка,

Мой муж — большовик,

А я гайдамачка!

І підморгне! Молодець був Матвій, коли вели його…

— Дзінь…

Про комісарів я не думаю, Гострий може одвести вночі й мене купатися до стрижня, а все-таки мені цікаво: "Хто вони такі?!"

Степ зустрічає низькими поклонами пашні вітер, а він проходить полями — теплий, ніжний, смикає за вуса горду пшеницю, моргає до вівса й довго, довго цілує кучеряві голови гречок — п’є меди степові.

Я киваю йому головою своє "не знаю", сам хочу думати про Киянчука, але якимсь напруженням волі встаю і зразу ж присідаю, бо на дорозі майорить під вітром червона хустка (я із свого лігва бачу тільки хустку); китиці, мов пучки калини, торкають колоски, вони кокетливо посміхаються до сонця, а вітер схоплюється у мене над головою маленьким вихром і танцює.

— Плювать мені тепер на Гострого! Іду назустріч, може, хоч пиріжка дасть, коли не з нашого села… Дезертирові все можна! Ачхи, кучерява! Ой, злякається… З неділею, куди йдеш?! — не сказав, тільки подумав: "Невже Уляна?"

Я од здивування підсунув на лоба картуз: "Що ж буде далі?"

Стояла переді мною справжня Уляна, а з нею стояла обора панська і шість волів у плузі — орали степ колись…

Степова дичка — запалена, засмажена, а очі — два жучки… Воду носила.

— Здрастуй! — і стала.

— Здорова будь, Уляно! — хотів посміхнутись і не міг: вона довго дивилась на мене, видно, думала, а коли її око впало на моє дране коліно, де спокійно лазила божа корівка, — соромливо засміялась, тільки

губи якось по-дитячому затремтіли, на колосок покотилася непомітно сльоза… Сині очі питали мене:

"Хіба ти, Корнію, забув ясла коло чорного вола Зоряна?.. А коли цілував мої очі — на сміх показував через вибитий сучок зорю, казав: "Вони похожі на неї, правда, Улясю""?

Я простяг руку, але не знав, з чого почати розмову, і якось по-дурному спитав її:

— Тебе, Уляно, тепер і не впізнать…

І тихо впало на дорогу її слово:

— Змінилася.

А далі я просто не пам’ятаю, що сталося: вона зайнялася, рвонулась до мене і глухо крикнула:

— Які вороги ми… Ні, Корнію, нам не так треба! Ходім сядемо.

Я сп’янів… Не знаю, що питав у неї і що казала вона мені, а тільки пам’ятаю, як буйно захвилювались жита, затремтів від радості льон і гарячий вітер припав грудьми до землі.

Колоски слухали:

— Ти й досі такий славний, Корнію… Хочеш цілувати? Цілуй, хай хоч один день буде наш!

І гладила рукою мій чуб, а його розчісували уже другий рік дощі, сніги і дике вовче дезертирське життя…

Вона засміялася:

— Хіба ти не знаєш м о г о Дзюби? То, Корнію, зуби чортові, а не Дзюби!

Я поклав голову її на коліна і слухав, бо це була загублена в житах моя доля:

— У мене так наче пісню хто спитав: "Тільки й мала мати три сина й три дочки…"

Я боявся сліз і п’яно запитував Уляну:

— Правда, тепер наливаються жита? А в нас, — скоро в бір підемо, — життя панське, а голод собачий — прийдеться грабить. День іде і смерті ждеш. Товаришів у вас багато?

— Ех, Корнію! Наливаються… Стій, скажений, не рви!

Я бачив на тонких поділках Уляни гарно вишиту мережку, на пазусі — кленове листя, і все кругом було п’яне, а червона хустка зайнялася й горіла степом од краю до краю!

— Улясю… Тепер мені нічого не страшно!

— Мила Улясю…

Шептали колоски, а вона соромливо підсмикала хвартух, кидала мені морелі і боязко, з тихою журбою, нагадувала:

— Піду до матері, це ж він поїхав до волості заложником, а тож нікуди не пускає…

Барю Уляну й у двадцятий раз, а може, востаннє, запитую кленове листя:

— І досі любиш?

Льон заморгав.

— Ой, безстиднику, хоч би не питав: "Любиш?" — перекривила й додала: — Проковтни морелю, а потім попрощаємось. — Тихо поцілувала, рвонула льону горстку, й очі були сині-сині, мов льон, а хустка гасла. — Прощай, Корнію!

Далі по-старому повела бровою, моргнула й засміялась.

— Наливаються жита… Більш не треба, прощай! — Поклонилася низько на шляху і покотилась зеленими вівсами у веселу Чорносливку до матері.

Дзінь… Дзвони, степе! Я довго лежу і слухаю, як дзвонить у такт дзвонів степу моє серце. Лізе божа корівка, беру її ніжно на руку й запитую: "Хочеш на коліна, до сонця?"

Можна. Так, берись лапками за штани, далі… дурна, падаєш. А я, по-твоєму, як держуся? Але ти не знаєш, ні, ти не знаєш, що я, Корній Дізік, п’яний сьогодні в житах, а? П’яні жита, розступіться! Плювать на смерть Гострого, я співать хочу, чуєш, степе?!

Ой що ж бо то та за ворон…

І горить переді мною ще й досі Гордина могила під сонцем, червона хустка Уляни і я — коли згадую своє дезертирське життя…

Питаєте про Матвія Киянчука? Розкажу, але не зараз, бо в житах загубилася моя доля, і мені хочеться плакати, мов дитині, або співати, як співають старі, коли згадують молодість, а я ще хочу співати!

1925 р.